

PRAKTIČNA TEOLOGIJA I PASTORAL MLADIH*

Razgovarao: Giancarlo de Nicolò

MARIO MIDALI

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano 1
00139 Roma, Italija

Primljeno:
13. 10. 2006.

Stručni
rad

UDK 24:253-
-052-053.6

Sažetak

Autor u obliku intervjua tumači odnos praktične teologije i pastoral mladih. Pritom se osvrće na važnost koju praktična teologija ima među teološkim disciplinama, ne nječući njezino još uvijek nerijetko nepovoljno i nedovoljno priznato mjesto. Progovara i o odnosu kateheze i pastoral mladih kao i o raznim oblicima crkvene prakse: klerocentričnoj, ekleziocentričnoj i antropocentričnoj. Za bolje razumijevanje teme potrebno je prisjetiti se i odnosa praktične teologije s drugim teološkim disciplinama. Praktična teologija danas se služi raznim metodologijama, među kojima posebno valja istaknuti teološki, empirijski, kritički i projektni put. Dok se donedavno govorilo isključivo o »znakovima vremena«, danas se govori i o »znakovima mjesta«. Ubrzanje povijesti, socijalizacija, sekularizacija, personalizacija i povratak svetoga samo su neki od suvremenih znakova vremena i mjesta. U pastoralu mladih i u komuniciranju vjere danas osobito su važni modeli i projekti pastoral mladih. Pritom su važni i kriteriji snalaženja, kao i ispravan međuodnos pastoral mladih i kateheze. Potrebno je uspostaviti nov evangelizacijski proces. Među glavnim izazovima za priopćavanje vjere danas autor uočava crkveno, javno i privatno kršćanstvo te individualni i liberalni subjektivizam. Sve to upućuje na potrebu za novom evangelizacijom mladih, za što će autor na kraju ponuditi i nekoliko praktičnih kriterija.

Ključne riječi: praktična teologija, pastoral mladih, kateheza, navještaj vjere

POVIJEST I ZADACI PRAKTIČNE TEOLOGIJE

Teološka »pripadnost« praktične teologije

Pitanje: U intervjuu o pastoralu mladih i katehezi nedavno objavljenom u našem časopisu, prof. Emilio Alberich je ustvrdio da »praktična teologija ima slab ugled ili priznanje kao znanost i kompetentnost«¹. Slažete li se s tim mišljenjem? Postoji li doista unutar teoloških disciplina s većom tradicijom takav stav koji katehezu i pa-

storal (npr. mladih) smatra drugotnim i izvedenim područjem specijalizacije?

Odgovor: Da se u određenim crkvenim sredinama, a posebice kod nekih stručnjaka za druge teološke discipline (npr. biblijske, povijesne i sustavne), još uvijek može uočiti slab ugled i priznavanje praktične

* Naslov izvornika: *Teologia pratica e pastorale giovanile. Intervista a Mario Midali*, u: »Note di pastorale giovanile« 40(2006)7, 3-28.

¹ Usp. E. ALBERICH, *Pastoral mladih i kateheza*, u: »Kateheza« 28(2006)2, 117-127, ovdje str. 118.

teologije jest tvrdnja koja zasigurno ne oduševljava, ali ju se nažalost ne može nijekati.

To se može protumačiti raznim čimbenicima koji su međusobno povezani s povijesnog i ideološkog motrišta. U razdoblju nakon Drugoga vatikanskog sabora održala se vjekovna predaja koja je pastoralnu teologiju svodila na dopunu drugih teoloških disciplina ili na skup praktičnih pokazatelja korisnih za službu dušobrižnika (kateheza, misno slavlje i slavljenje sakramenata, posebice ispovijedi, organizacija župnih aktivnosti itd.). Zbog toga se u kurikulumu teoloških studija, i na seminarima i na teološkim fakultetima, pastoralnoj teologiji i dalje ostavljao vrlo ograničen prostor. Posljedično tome postojala je, a nažalost još uvijek postoji nedostatna (da ne kažemo nepostojeća) obaviještenost o znatnom i cijjenjenom razvoju i ciljevima koje je postigla praktična teologija posljednjih desetljeća ne samo na međunarodnoj nego i na talijanskoj razini. Da i ne spominjemo mnoštvo objavljenih knjiga i knjižica koje se kvalificira kao izričaj takozvane pastoralne teologije, ali koje imaju vrlo malo teološkoga, a još su manje znanstveno vjerodostojne.

Stoga se slab ugled ove grane teološkog znanja odnosi na zastarjelu i svakako nadiđenu pastoralnu teologiju, a ne na osuvremenjeno uobličavanje praktične teologije koje provode teolozi zbog svoje kompetentnosti priznati na međunarodnoj razini.

Činjenica da se pastoral mladih i kateheza smatraju drugotnim i izvedenim područjima studija s obzirom na npr. biblijsku i sustavnu ili dogmatsku teologiju, barem djelomično je posljedica još uvijek slaba ugleda pastoralne teologije koji je posljedica još uvijek vrlo raširenog shvaćanja u javnom mišljenju u Crkvi.

U posljednje se vrijeme međutim situacija mijenja, iako još uvijek vrlo polagano.

Neki talijanski teološki fakulteti uveli su dvogodišnje specijalizacije iz praktične (ili pastoralne) teologije, s postupno poboljšanim znanstvenim standardima, pri čemu se oslanjaju na profesore koji su se osposobljavali bilo u talijanskim akademskim centrima bilo u inozemnim (posebice u centrima njemačkoga, francuskoga i engleskoga govornog područja). U studijskom kurikulumu raznih seminara, u praktičnoj teologiji općenito kao i u nekim njezinim specifičnim predmetima kao što su katehetika i pastoral mladih ostavljaju se vrlo široka područja, koja vode profesori kojima je danas na raspolaganju bogata literatura s područja praktične teologije na dobroj znanstvenoj razini. To su neke pojave koje bude nadu ne samo u onih koji su za to zaduženi, nego posebice u onih koji rade na širokom i opsežnom području pastoralna mladih, kateheze i evangelizacije općenito.

Sadašnji oblik praktične teologije

Pitanje: *Što je zapravo praktična teologija? Kako ona samu sebe shvaća danas? Koje je, u glavnim crtama, promjene doživjela, posebice s obzirom na njezin razvoj nakon Drugoga vatikanskog sabora? Koje je čvrste točke dostigla? Koja su pitanja još uvijek otvorena?*

Odgovor: Sadašnji oblik praktične teologije, s kojim se uglavnom svi stručnjaci slažu, jest zreo cilj višestoljetnog (nikad dovršenog) hoda, obilježenog nekim značajnim etapama, koje ovdje vrlo kratko i nužno pojednostavljeno mogu iznijeti.

Na katoličkom području disciplina nazvana *pastoralna teologija* rađa se kao posljedica reforme koju je pokrenuo Tridentški sabor. Shvaća ju se kao granu teološkog znanja usmjerenu na opisivanje *moralnog kodeksa dušobrižnika* i na organiziranje crkvenih djelatnosti kojima je ona na

čelu (kateheza, podjeljivane sakramenata i vodstvo lokalne zajednice).

U 19. st. ta se tematika produbljuje u vezi s pastoralnim (proročkim, kulturnim i kraljevskim) *služenjem*, koje se smatra vršenjem svete *vlasti*, i s povezanim usustavljenjem sposobnosti inicijative u izgradnji i vođenju Crkve, što je obilježeno prevladavajućom ulogom crkvene hijerarhije s obzirom na kršćanski laikat.

U godinama koje neposredno prethode Drugom vatikanskom saboru, posebice zbog utjecaja protestantske praktične teologije koja je imala dugu i prestižnu tradiciju, naglasak se pomiče na problematiku koja se odnosi na povijesno uobličenje nadahnuto vjerom u Isusa Krista i na *djelovanje Crkve* u njenom postojanju i stvarno izmijenjenom i raznolikom uobličavanju u povijesti.

U razdoblju nakon Drugoga vatikanskog sabora postojale su tri različite opće perspektive u pogledu toga predmeta. Sve se one odnose na crkvenu praksu koju se shvaća kao praktično djelovanje usmjereno prema idealu autentičnoga kršćanskog života, koje vodi unutarnja sposobnost za donošenje svjesne i mudre odluke, ali se razlikuju u određivanju njezine veće ili manje širine.

1. Klerocentričnu perspektivu brane neki katolički i evangelički predstavnici, koji smatraju da je područje pastoralne teologije *praksa svojstvena pastirima*, a obuhvaća trostruko pastoralno služenje i četiri djelovanja (navještaj riječi, kult, crkveno zajedništvo i služenje) na koja se gleda u širokoj optici s obzirom na odnos Crkva-svijet. To je jasna *klerocentrična* perspektiva. Iz te se perspektive s pravom ova disciplina i dalje označava kao »pastoralna teologija« koja u središte stavlja lik *pastira* (biskupa i svećenika).

2. Ekleziocentrična perspektiva slijedi opće smjernice Drugoga vatikanskog sa-

bora, koji je obnovio crkvenu svijest i razmotrio lokalnu crkvenu zajednicu, koju sačinjavaju njezini pouzdani vođe (kler), vjernici laici, muškarci i žene, posvećeni i posvećene kao aktivni i suodgovorni subjekti raznolikog djelovanja zajednice u njezinim odnosima s društvom. U tom pravcu velik broj katoličkih i protestantskih autora smatra da se ta teološka disciplina treba baviti *praksom cjelokupne crkvene zajednice*, koju se promatra u njezinom neizbježnom uključivanju u suvremeno društvo s posebnim obzirom na vrlo široko područje iskustva, koje se pak promatra kao stvarnost koja uključuje ljudsko postojanje u njegovoj sveukupnosti. Za njih je središte zanimanja *Crkva* ili *odnos Crkva-svijet*, koji se uostalom različito tumači s obzirom na različito poimanje Crkve i svijeta. Tu se prelazi od klerocentrične u *ekleziocentričnu* perspektivu. Sukladno toj postavci termin *pastoralna teologija* zamjenjuje se terminom *praktična teologija*, te se prvu promatra kao sastavni dio druge.

3. Antropocentrična ili soteriološka ili »kraljevstvo-centrična« perspektiva je perspektiva koju zastupa sve veći broj kvalificiranih protestantskih i katoličkih pastoralista koji su posebno pozorni na mnoge kulture i na razne oblike *izvanckrvene* prakse, na široko i raznoliko područje drugih religija, na sve više multietničke i pluri-religiozne situacije te na raznolike vrste suvremenog humanizma (i u područjima u kojima je kršćanstvo još uvijek većinska religija). To ih je potaknulo da prošire crkveno posredovanje i teološko-praktično razmišljanje na tu raznoliku kulturalnu i religioznu pojavu. Za te pastoraliste, središte zanimanja je problematika koja se odnosi na mnogostruke i dinamične odnose Crkve s *religijom, društvom* i *kulturom*. Svjedočimo antropološkoj ili soteriološkoj ili kraljevsko-centričnoj perspektivi, tj. perspek-

tivi usredotočenoj na vrednote »kraljevstva Božjega« koje djeluje i izvan ustanovljivih granica kršćanstva. U tom se viđenju ta teološka disciplina ocrtava kao *praktična teologija* i kao razmišljanje nad odgovornima za crkveno djelovanje na raznim razinama. Kvalificira ju se jednostavno kao *pastoralnu teologiju*, te ju se promatra kao jedno od mnogobrojnih polja istraživanja.

Ta treća perspektiva danas ima sve veći broj pristalica jer najviše pristaje uz aktualnu sociokulturalnu i religiozno-eklezijalnu stvarnost i jer je sukladna biblijskoj poruci o prvenstvu i većoj proširenosti kraljevstva Božjega od Crkve, koja je »kvasac i znak« ili sredstvo (*Lumen gentium* br. 5) toga Kraljevstva. Osim toga, i smještena je u otvorenom pravcu pastoralnog učiteljstva Drugoga vatikanskog sabora s obzirom na promicanje dijaloga Katoličke crkve s drugim crkvama i kršćanskim zajednicama, s drugim religijama, sa suvremenim društvom i s različitim kulturama. I konačno, omogućuje da se nadide suprotstavljanje između poimanja o unutarcrkvenim temama i otvaranja prema širokoj socio-religioznoj situaciji.

Kako bi se izbjegli nesporazumi, naglašavam da je unutar toga širokoga obzorja i u vjernosti neodrecivom katoličkom promatranju (poznata je manja pozornost protestantskog svijeta na temu *Crkve* i njegovo veće zanimanje za stvarnost *religije*) *aktivni subjekt i protagonist* sveukupne kršćanske prakse zasigurno *Crkva*, Božji narod, koji obuhvaća pastire i vjernike u smislu drugog poglavlja *Lumen gentium*. To je Crkva, shvaćena u svom dvostrukom povijesnom ostvarenju sveopće Crkve, promatrana kao zajedništvo partikularnih crkava u kojima živi i djeluje Božji narod prema uputama istoga dokumenta (*Lumen gentium* br. 13 i 23).

Ta trostruka opća perspektiva ističe prvo dosad otvoreno temeljno pitanje, da kle-

rocentrično i ekleziocentrično gledanje teži prema zasjenjivanju kraljevsko-centričnog motrišta, a ovo se potonje pak zauzima za duboko obnovljeno uključivanje dvaju prethodnih gledišta.

Pitanje: *Što Vam se čini, da li u tom obnovljenom shvaćanju praktične teologije glasoviti trinom služenja (proročko, kulturno i kraljevsko) i četiri crkvena djelovanja (služba riječi ili martyrija, kult ili leiturgija, crkveno zajedništvo ili koinonija te služenje ili diakonija) koji se spominju u crkvenim dokumentima kao i u prvoj enciklici pape Benedikta XVI (br. 20-21), dobro izražavaju zadatke i uloge crkvenom služenju i danas ili pokazuju neku već nadiđenu osjetljivost?*

Odgovor: Kao što sam to već maloprije istaknuo, takvo raščlanjivanje služenja i crkvenog djelovanja tematski je razrađeno u posljednja dva stoljeća. Nakon toga su ga ponovno definirali i produbili razni teolozi, a zatim je naširoko korišteno i u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora.

Nema sumnje da te biblijske kategorije i s njima povezane teološke sheme ističu značajne vidove religiozne, kršćanske i crkvene prakse smještene u opći okvir. Kao takvi i dalje su nezaobilazne uporišne točke svakoga teološko-praktičnog govora.

Pa ipak, takvo se razlučivanje pokazuje nedostatnim za sveobuhvatni opis crkvenog djelovanja i za njegovo adekvatno definiranje. To su u godinama neposredno nakon Drugoga vatikanskog sabora priznali i teolozi, npr. Yves Congar i Karl Rahner, koji su to i razradili od 1940. do 1960. godine te su doprinijeli da upravo takav opis pouzdano uđe u koncilске dokumente.

Primjera radi, želi li se u te sheme smjestiti tematika koja se odnosi na širok i raščlanjen proces evangelizacije, ekumenskog, međureligijskog i međukulturalnog dija-

loga, vidi se kako je to težak proces izložen vrlo snažnim kritikama, kao što su složeni i predmeti koji se odnose na opis različitih oblika suvremenog kršćanstva i na obnovu današnjeg sakralnog i pučkog kršćanstva te elitnoga koji promiču brojni stari i novi oblici katoličkog udruživanja, jedan i drugi u vidu ostvarivanja modela nove dijalogske i pomiriteljske, inkulturirane i osloboditeljske evangelizacije (usredotočene na srž evanđelja), koju je promicao Ivan Pavao II, ali koja je nažalost još uvijek manjinska promatra li se činjenična stvarnost, a ne toliko crkvena retoričnost posljednjih godina.

Iščekujući razvoj i povijesne promjene religiozne, kršćanske i crkvene prakse koju proučava praktična teologija, svaka katalogizacija treba ostati *otvorena*, kako bi mogla usklađeno prihvatiti raznorodne nove problematike koje se susljedno pojavljuju i na tradicionalnim područjima crkvenog djelovanja i u novim ljudskim projektima.

To vrijedi posebice za neuralgično područje pastoralna mladih, koje je vrlo teško opisati i prikladno proučavati osvrnemo li se samo na malo prije spomenuta tri služenja i četiri crkvena djelovanja, kao što ću to kasnije još protumačiti.

Praktična teologija i druge teološke discipline

Pitanje: *Kako se tako shvaćena praktična teologija smješta unutar sveukupnosti raznih teoloških disciplina? Koja su njezina temeljna uporišta, kojim se znanstvenim sredstvima služi?*

Odgovor: Vjerničko i religiozno djelovanje ili praksa kršćanske zajednice koja je povezana s religioznom pojavom, kulturom i društvom predmet je proučavanja raznih teoloških disciplina koje joj pristupaju s raznih motrišta. Tako npr. biblijska,

povijesna i sustavna teologija proučava njezinu narav ili teološku bit (*doktrinarna* sastavnica); fundamentalna teologija utvrđuje njezino prethodno racionalno i teološko opravdanje; moralna teologija nastoji uočiti njezine tipično kršćanske etičke aspekte; povijest religija, kršćanstva i Crkve nastoji opisati i vrednovati njezin povijesni razvoj u prošlosti; duhovna teologija nastoji istaknuti njezinu duhovnu kakvoću.

Praktična teologija sa svoje strane ističe određene njezine dimenzije. Vodeći računa o zahtjevima koji su se pojavili posebice posljednjih godina, može se općenito ustvrditi da praktična teologija odlučno nastoji *istaknuti* ili opisati, *vrednovati* ili tumačiti te *usmjeriti* ili iznova stvoriti – u svjetlu vjere i pomoću ujedinijućih načela, teorija, modela, interpretativnih kategorija i vlastitoga razrađenoga metodološkog plana – projekt razvoja religije, kršćanstva i Crkve, koju se promatra u današnjici i u raznim ljudskim, kršćanskim i crkvenim okruženjima.

1. Ujedinijuća načela sveukupnoga teološko-praktičnog razmišljanja o religioznoj, kršćanskoj i crkvenoj praksi jesu npr. ona koja su razradili razni pastoralisti prije i nakon Drugoga vatikanskog sabora te su u današnje vrijeme naširoko prihvaćena: *kristološko* načelo utjelovljenja i s njime povezano načelo »događaja Isusa«, tj. oslobađajuće i spasenjske religiozne prakse (istin-ska slika Boga koji je ljubav) Isusa iz Nazareta i prvotne Crkve, uključivši kao utemeljujući događaj jučerašnje, današnje i sutrašnje crkveno iskustvo; *pneumatološko* načelo koje se tiče skrivene ali djelotvorne prisutnosti Duha Uskrsnuloga u Crkvi i u povijesti; *ekleziološko* načelo usredotočeno na Crkvu, otajstvo zajedništva i služenja, uobličeno prema životu trojstvenoga Boga koji je objavila utjelovljena Riječ; načelo *korelacije* između Božjeg poziva i ljudskog

odgovora; *antropološko* načelo usredotočeno na punu humanizaciju osobe sve do postizanja njezine suobličnosti Kristu. Uze-ta zajedno, ta ujedinjujuća načela predstavljaju isto toliki broj utemeljujućih teoloških okvira.

2. Teorije koje su upotrijebljene kako bi se uočila, protumačila i oblikovala kršćanska i crkvena praksa jesu npr. one koje predlažu mnogi stručnjaci za praktičnu teologiju koji su ih razradili u dijalogu sa sociolozima: teorije prema kojima su Crkva i religija pozvane vršiti *pozitivnu ulogu* u društvu, ili pak biti njegova *kritička savjest* s obzirom na aktualno uređenje društva, u mjeri u kojoj su u službi osobe; teorija prema kojoj se *practiciranje evanđelja* pomoću Crkve odjelotvoruje u društvu; teorija *sekularizacije* koju su prihvatili brojni pastoralisti i dokumenti crkvenog učiteljstva itd.

3. Modeli pomoću kojih se tumači i mijenja takva praksu su npr. *dijagnostički* model pomoću kojega se nastoji opisati praksa kakva uistinu jest; *eksperimentalni* model pomoću kojega se nastoji otkriti kakva bi mogla biti nova praksa; *kiberne-tički* model koji razrađuje razne korake pomoću kojih se može poboljšati određeno crkveno djelovanje; modeli *komuniciranja* koje pripremaju stručnjaci za komunikacijske znanosti.

4. S obzirom na perspektive ili kate-gorije pomoću kojih se proučavaju svi čimbenici kršćanske i crkvene prakse, mogu se npr. nabrojiti sljedeći: *povijesne* kategorije kao što su moderna i postmoderna; *teološke* kategorije kao što su evangelizacija, život, radost, mir, vjera, nada, ljubav, oslobođe-nje, suputništvo, solidarnost; *sociološke* ka-tegorije kao što su socijalizacija, sekulari-zacija, autonomizacija, individualizacija, privatizacija, globalizacija; *ideološke* kate-gorije kao što su personalizam, socijalizam, kapitalizam, liberalizam; *simboličke* kate-

gorije kao što su muški i ženski religiozni simboli kojima se označava Bog; psiho-loška, hermeneutska, kritička, didaktička, retorička, lingvistička, pravna, pedagoška, komunikacijska *perspektiva*.

Pitanje: *Kakav je odnos praktična teolo-gija uspostavila s drugim teološkim dis-ciplinama, posebice u razdoblju nakon Drugoga vatikanskog sabora?*

Odgovor: Valja prije svega podsjetiti da su, potaknuti smjernicama Drugoga vati-kanskog sabora, stručnjaci za razne teološke discipline obnovili te predmete u dru-goj polovici prošloga stoljeća, tako da je praktična teologija uključena u obnovlje-no sučeljavanje s obzirom na prethodno povijesno razdoblje.

U svakom slučaju, bilo joj je vrlo teško, a ponekad i problematično sučeliti se s ne-kim biblijskim i sustavnim teologijama ko-je su nastale u drugoj polovici prošloga sto-ljeća, a koje valja promotriti zbog važnosti koju su dobile u protestantskim i katolič-kim zajednicama. Sve to valja promotriti u mjeri u kojoj su se očitovale različito uda-ljene od vlastitog područja razmišljanja.

Konkretno, neke biblijske teologije više se zanimaju za rekonstruiranje i sveukup-no usustavljenje teoloških tema koje se po-javljaju u osuvremenjenoj egzegezi biblijskih tekstova, a manje su osjetljive za pro-bleme na koje upozorava aktualni položaj religije, kulture, društva i Crkve.

Riječ je zatim o prestižnoj francuskoj katoličkoj teologiji (Chenu, Congar, Daniélou, de Lubac), koja se zajednički naziva *teologija obnove* (théologie du renouveau), a njezini je protivnici nazivaju *nova teologi-ja* (nouvelle théologie). Sa svojim progra-mom »povratka izvorima«, ona je djelo-tvorno doprinijela nadilaženju novoskola-stike, pripremila je za mnoge vidove dok-trinarnih postavki Drugoga vatikanskog

sabora, ali je ostala snažno povezana s reaktivnim usmjerenjem tradicionalne teologije te nije promicala teološki govor sve do sučeljavanja sa »situacijom« aktualnoga svijeta. Stoga je njezin doprinos, s gledišta praktične teologije, kasnije na neki način ponovno provjeren.

Valja spomenuti i teologije *identiteta* koje su željele razjasniti i potvrditi kršćanski identitet, promatran *kao takav*, te nisu htjele ili su se čak protivile uspostavljanju korelacije između praktične teologije i suvremenih situacija s pokretnim i opasnim okruženjem. Dovoljno je prisjetiti se nekoliko poznatih predstavnika. Na protestantskom području to je K. Barth, koji zastupa apsolutnu transcendentnost Božje riječi, te E. Jünger, koji razrađuje govor o Bogu polazeći isključivo od objave. Na katoličkoj strani H. Urs von Balthasar i J. Ratzinger ukazuju na neusporedivost kršćanske objave s bilo kojom filozofijom i kršćanskom mudrošću koje se inače uzima u obzir.

Za razliku od tih misaonih pokreta, druge biblijske i sustavne teologije zanimale su se za aktualnu situaciju te su se više približile području istraživanja praktične teologije koja je s njima uspostavila bolji odnos.

Prije svega teologije *korelacije* sjedinjuju s brigom za identitet skrb za važnost kršćanskog govora o ljudskoj stvarnosti koju se shvaća u njezinim egzistencijalnim (P. Tillich), antropološkim (K. Rahner), iskustvenim (E. Schillebeeckx), kulturalnim (hermeneutika teologija C. Geffréa i D. Tracya), ekumenskim i međureligijskim izričajima (W. Kasper i H. Küng).

Tu su i nove *političke* teologije (J. B. Metz i J. Moltmann) koje nastoje razviti društvene i političke sadržaje kršćanske poruke kako bi kršćanska vjera postala evanđeoska ortopraksa u povijesti i u društvu, jer »ne postoji kršćanski identitet koji ne

ma javnu važnost, niti javna važnost lišava teologiju kršćanskog identiteta, jer želi li spasiti Krista, teologija mora biti teologija kraljevstva Božjega« (Moltmann).

Još nekoliko teologija *oslobođenja* i *inkulturacije*, koje su se pojavile u Latinskoj Americi, Africi i Aziji u posljednja tri desetljeća prošloga stoljeća, nužno su pročišćene od poznatih neprihvatljivih stavova ili pak onih koje je bilo moguće kritizirati. Te su teologije nadahnule i vodile isto toliko modela osloboditeljske i inkulturirajuće evangelizacije na tim kontinentima te su imale pozitivan odjek u europskom okruženju, posebice u pastoralu mladih.

Valja dodati da praktična teologija ima brojne srodne i obostrano integrirajuće točke, iako u različitosti, bilo s moralnom teologijom koja je usredotočena na kreposti, bilo s duhovnom teologijom koja je usredotočena na život u Duhu, imajući na umu taj njihov obnovljeni oblik koji opisuju razni autori u razdoblju nakon Drugoga vatikanskog sabora.

Pitanje metode

Pitanje: *Crkveni dokumenti ponekad upotrebljavaju »staru« metodu »vidjeti-prosuditi-djelovati« kako bi sustavno prikazali pastoralne pothvate. Je li to još uvijek ispravan postupak ili je možda previše obilježen sociologizmom uz opasnost da krene od analize koja je provedena pomoću neevanđeoskih kriterija? Što reći o metodi primjene i izvedbe po kojoj se nastoji vratiti natrag kako bi se izbjegao takav rizik?*

Odgovor: Metoda »vidjeti-prosuditi-djelovati« pronašla je primjerenu i pouzdanu potvrdu u nekim dokumentima Drugoga vatikanskog sabora, posebice u *Gaudium et spes*, gdje se primjenjuje prosljedi koji polazi od uočavanja i vrednovanja si-

tuacije, npr. neke osobe, društva ili ljudske djelatnosti u suvremenom svijetu, kako bi se definiralo poslanje Crkve u aktualnom povijesnom razdoblju. To se posebno može zamijetiti u nastojanju koje je Koncil poduzeo kako bi uočio i vrednovao »znakove vremena«. Taj način razmišljanja naširoko je primijenjen u sljedećim dokumentima papinskog i biskupskog učiteljstva.

Ta metoda nesumnjivo pomaže da se uoče neki važni vidovi razvoja vjerničke, kršćanske i crkvene prakse, kao što su: opisati (*vidjeti*) i vrednovati (*prosuditi*) određenu društveno-religioznu i kršćansko-crkvenu situaciju na temelju nekog uporišnog okvira (*doktrinarni okvir ili kriteriji*) i smjernica za djelovanje kako bi ih se poboljšalo (*djelovati*).

Pa ipak, u načinu kojim tu metodu primjenjuju posebice evanđeoski djelatnici nerijetko se ne razjašnjavaju teološki kriteriji pomoću kojih se vrednuje neka situacija te se stvara projekt za njezino mijenjanje. Istovremeno su na razne načine zasjenjeni drugi nezaobilazni vidovi ili ih se razmišljanjem ne dokučuje. Tako se npr. općenito predstavlja razdoblje projekta koje je namijenjeno ustanovljivanju općih i pojedinačnih ciljeva koje valja postići u dugom vremenskom razdoblju te strateška faza koja je usmjerena na definiranje brojnih čimbenika (djelatnici, načini postupanja, planski razrađen put, prvenstveni postupci, osjetljive točke, preispitivanje i povremeno ispravljanje) koji su nužni za usmjeravanje na put koji vodi od postojeće situacije do one koju se želi postići.

Posljednja dva desetljeća prošloga stoljeća neki su stručnjaci za praktičnu teologiju nastojali ispraviti te velike nedostatke metodološki i planski razradivši *teološki, empirijski, kritički, projektni* put na kojemu su teološki kriteriji ili evanđeoske vrednote formulirani izričito u odnosu na tri

upravo spomenute faze djelovanja kršćanske zajednice.

Istina, u raznim crkvenim sredinama neki odgovorni kao i neki pastoralni djelatnici, npr. katehete i oni koji su zaduženi za pastoral mladih, ponovno su počeli upotrebljavati staru deduktivnu ili aplikativnu metodu koja osobito naglašava nauk koji valja primijeniti u djelovanju kršćanske zajednice.

Valja istaknuti kako je takav prosljed u potpunosti *zakonit*. Drugi vatikanski sabor primijenio ga je u svojim dekretima, posebice u onima koji se odnose na unutarcrkveni život, te je pozvao teologe da razrade sadržaje svojih disciplina tako da istaknu njegovu pastoralnu *dimenziju* ili kakvoću.

Ta je metoda prikladna i *odgovarajuća* u slučaju homogene kršćanske prakse, koja je jasno određena te ju se lako može kontrolirati kao što je to npr. slučaj kada je riječ o ustanovljenom režimu sakralnog kršćanstva. To međutim više nije slučaj suvremene religiozne i kršćanske situacije u Italiji: proces sekularizacije i različitosti življenog kršćanstva i konkretnih kršćanskih zajednica učinio ju je heterogenom, raznolikom, mnogoobličnom, zamršenom, a ponekad i kaotičnom.

Da i ne spominjemo kako takva metoda podrazumijeva nekritično stajalište koje zastupa jednostrano izvođenje prakse iz teorije, dok je naprotiv mjesto u kojemu se rađa i razvija neka teorija konkretan život osoba s njihovim pitanjima i iščekivanjima, pogreškama i postignućima. Osim toga, takvo je stajalište nespособno uočiti znanje i teoriju (često sponstanu i nerazradenu) koja postoji u svakoj vjerničkoj, kršćanskoj i crkvenoj praksi, te shvatiti ulogu empirijskog preispitivanja koju takva praksa može vršiti s obzirom na teoretiziranje.

NEKI IZAZOVI I NOVI ZNAKOVI VREMENA I MJESTA

Pitanje: *Koji su danas »problemi« i pastoralni izazovi s kojima su se Crkva i kršćanska zajednica pozvane sučeliti? Drugim riječima, koje nam »znakove vremena« valja razlučiti i što je potrebno kako bi se na njih stvarno odgovorilo?*

Odgovor: Budući da je izričaj »znakovi vremena« ušao u uobičajenu uporabu, te je često zloupotrebljen i ispunjen čak i proturječnim sadržajima, valja ga pojasniti i razumjeti u smislu koji su protumačili oni koji su pripremali konstituciju *Gaudium et spes*. Oni predstavljaju dvostruko značenje: povijesno-sociološko i teološko-praktično.

Povijesno-sociološko značenje »znakova vremena«

Znakovi vremena su »one pojave koje po svojoj općenitosti i učestalosti obilježavaju određeno razdoblje i pomoću kojih se izriču potrebe i težnje čovječanstva«. Dijelovi u kojima se pojavljuje taj izričaj govore o »događajima« koji su povezani s »pitajima«, »željama«, »potrebama« i »očekivanjima« ljudi našega vremena (*Gaudium et spes* br. 4 i 11). Drugim riječima, znakovi vremena su silnice određenog razdoblja. To su oni događaji koji očituju bitna usmjerenja na kojima su utemeljeni. Ti događaji barem djelomično pokazuju karakteristične perspektive određenog razdoblja, njegovu osjetljivost, gledišta kojima se daje prednost, nadahnuća i iščekivanja. Posljedično tome, uočiti znakove vremena znači shvatiti duh toga vremena.

To nam pomaže da shvatimo kako sve promjene i sve pojave koje se događaju u nekom povijesnom trenutku ne valja smatrati znakovima vremena. To su samo oni događaji ili pokreti u kojima se očituje oso-

bita osjetljivost vremena kao i skup vrednota prema kojima je neko razdoblje usmjereno ili prema kojima teži. U vezi s time *Gaudium et spes* ubraja među znakove našeg vremena: »duboke i brze promjene koje se postupno proširuju na cijeli svijet«, a poznate su pod imenom *ubrzanje povijesti*, a s njima su povezane prednosti i neravnoteže (br. 4); »stalno povećanje vezanosti čovjeka s njegovim bližnjima«, takozvana *socijalizacija* (br. 6); aktivna prisutnost ljudske osobe u svijetu i u povijesti povezana s autonomijom vremenitih vrijednosti i njihovom ispravno shvaćenom desakralizacijom, tj. pojava *sekularizacije* (br. 4-7; 33; 36); činjenica da »raste i svijest o uzvišenom dostojanstvu koje pripada ljudskoj osobi; ona nadilazi sve stvari i njezina su prava i dužnosti univerzalna i nepovrediva«, a ta se pojava naziva *personalizacija* (br. 6; 24). Kao što se vidi, povijesni događaji očituju nov način poimanja i ostvarivanja ljudskog i kršćanskog postojanja.

Valja istaknuti kako te povijesne pojave predstavnici crkava te kulturalnog i političkog svijeta kršćanskog nadahnuća u Sjevernoj Europi sredinom prošlog stoljeća smatraju znakovitima za suvremeno, posebice zapadno društvo. Ti su znakovi dobili posebna obilježja u drugim društvenim i kulturalnim sredinama. Kako bi se obratila pozornost na to šire prostorno određenje, posljednjih se godina izričaju »znakovi vremena« s pravom počeo dodavati izričaj »znakovi mjesta«.

U mnogim europskim okruženjima (posebice u Italiji), ti su znakovi vremena i dalje vidljivi na razne načine, iako predstavljaju djelomično nove izričaje u pozitivnom, ali nažalost i u negativnom pogledu. Tako je npr. ubrzanje povijesti zabilježilo daljnje ubrzanje s pojavom globalizacije koju potiču nove informatičke tehnologije; u nekim se je područjima zamijetila

smanjena solidarnost, što međutim prate novi oblici i pothvati konkretne solidarnosti; sekularizacija je popraćena učvršćivanjem postupnog *sekularizma* koji teži prema potpunom nestanku svijesti Europljanja o bilo kakvoj povezanosti s Bogom. Nasuprot tome, uočava se povratak *svetoga* i pojava uvjerljivijeg življenja kršćanske vjere. Još je istaknutija subjektivnost, što je s jedne strane potaknulo traženje autentičnosti i odgovornosti na raznim razinama, a s druge je međutim razvilo postkršćansku tzv. »svjetovnu religiju ljubavi«, koja je obilježje postmoderne: pojedina osoba, muškarac ili žena, kritična prema tradicionalnim postulatima, nastoji biti ono što jest izgrađujući vlastiti projekt života, dajući širok prostor osjećaju, ljubavnom nagnuću i odnosu, *erosu*, a ne obazirući se na bilo kakav transcendentni poziv. Dovoljno je prisjetiti se današnjeg zakonodavstva brojnih europskih država u vezi s rastavom braka, kontracepcijom, pobačajem, homoseksualnim parovima i mogućnošću njihova usvajanja djeteta, eutanazijom. To je zakonodavstvo u očitaj suprotnosti s tradicionalnim kršćanskim poimanjem ljubavi, braka i obitelji, što ga neprekidno iznova predlaže crkveno učiteljstvo, kao što je u posljednje vrijeme to učinio Benedikt XVI u svojoj prvoj enciklici *Bog je ljubav*.

Posljednjih desetljeća na raznim su se kontinentima pojavili drugi znakovi vremena, kao što su npr. postmoderna i globalizacija sa svojim pozitivnim i negativnim vidovima koji se odnose na razna područja društva, kulture i religije; procesi oslobađanja od starih i novih oblika mnogostrukog siromaštva; zahtjev za pomirenjem, praštanjem i mirom nasuprot novoj pojavi terorizma; raznoliki ekološki pokret koji je usmjeren prema zaštiti stvorenoga; krivudav put prema stvarnoj uzajamnosti muškaraca i žena u društvu i u Crkvi itd.

Teološko-praktično značenje »znakova vremena«

Znakovi vremena i mjesta koji su ovdje ukratko opisani u njihovom povijesno-sociološkom značenju podrazumijevaju istinsko teološko značenje, kojemu se može pristupiti jedino pomoću *prosudbe vjere*, te ga prema tome mogu ostvariti jedino vjernici. Vjernici se naime ne ograničavaju na skup hitnih potreba i težnji nekog razdoblja nego, unutar njih, ukazuju i očituju *slobodno djelatno prisustvo Duha uskrsnuloga Gospodina*. Duh upravo tako vodi čovječanstvo prema ostvarenju njegovoga konačnog cilja. Duh potpomaže težnje ako su sukladne ili ih pak osporava ako su protivne dostojanstvu ljudske osobe.

Na taj teološki smisao znakova vremena jasno ukazuju i iznovice ga ističu koncilski tekstovi; npr. *Gaudium et spes* općenito tvrdi kako »u događajima, potrebama i željama [...] našeg vremena« valja razabrati »istinske znakove Božje prisutnosti« (br. 11).

Kako razabrati tu dinamičnu prisutnost božanskoga u povijesti? Kao susret božanske slobode i ljudske slobode u svetištu savjesti osoba koje žive u posebnom povijesnom trenutku. Događaje i zbivanja zamjećuje savjest pojedinaca i zajednica. U njima Bog susreće pojedince, prosvjetljuje njihove izbore, podržava njihove odluke i usmjeruje njihove pobude prema nadahnuću ciljeva, odbacivanju određenih situacija, traženju i prijanjanju uz određene vrednote koje se pojavljuju. Ukratko, riječ je o *Božjoj prisutnosti u savjesti i u volji osobâ* ukoliko su u korijenu pojava koje se naznačuju kao znakovi vremena i mjesta (usp. *Gaudium et spes* br. 26; 38; 41).

Promatrani zajedno i teološki na odgovarajući način protumačeni i vrednovani, ti znakovi očituju povijesne znakove ili, bolje rečeno, *pastoralne imperative* koje je

kršćanska zajednica pozvana odjelotvoriti pomoću mudrih i hrabrih izbora.

Pitanje: *U posljednim crkvenim dokumentima o uvođenju u kršćanstvo, o župi i o prvom navještaju posebice se sve više govori o inicijacijski obilježenom pastoralu (te se naširoko spominje katekumenski model). Slažete li se s tim perspektivama? Što sve to uključuje u novom načinu susreta s ljudima?*

Odgovor: Obrati li se pažnja na upravo opisane pojave i izazove koji se postavljaju pred evangelizacijsko nastojanje kršćanskih zajednica, lako se uočavaju uzroci koji su, između ostalih izbora, nadahnuli izbor obnovljenog pastoralnog djelovanja (te posebice pastoralu mladih i kateheze) u logici kršćanske inicijacije.

To uključuje obnovu sveukupnog djelovanja kršćanske zajednice i njihovih odgovornih (klera, vjernika laika i pripadnika ustanova posvećenog života) na raznim stranama: kršćane i kršćanke, bilo da pripadaju kršćanstvu više ili manje obnovljene religiozne prakse, bilo da pripadaju raznim oblicima starih i novih oblika udruživanja, valja odgajati za pozitivno sučeljavanje s novim situacijama i izazovima kako ne bi bili zbunjeni i marginalizirani, nego da budu sudionici sadašnje duboke promjene mentaliteta. Nužno je oživiti (tamo gdje nedostaju) i vrednovati (tamo gdje već postoje) odrasle zajednice koje su se, pomoću pothvata sukladnih konkretnim situacijama, u stanju stvaralački sučeliti s novim izazovima. Valja aktivirati raznovrsne oblike katekumenata, posebice kad je riječ o osobama koje su živjele daleko od Crkve, a sada se zanimaju za vjeru i žele postati ili iznova postati kršćani.

Sve su to zahtjevi koji ukazuju na duboke promjene koje danas postavljaju pitanja i pastoralu mladih i katehezi žele li oni

odgovoriti na izazove duboko izmijenjene društveno-kulturalne i religiozne stvarnosti.

PASTORAL MLADIH ZA KOMUNICIRANJE VJERE DANAS

Pastoral mladih i kateheza

Pitanje: *Udimo izravnije u područje koje se odnosi na katehezu i pastoral mladih. Ne krijem Vam da mnogi djelatnici tu vide prije svega sukobljavanje i moguće ulaženje u tuđe područje. Što Vi o tome mislite?*

Odgovor: Da oni koji rade na području pastoralu mladih i kateheze (teško mi je ustvrditi ima li ih mnogo ili malo) vide između ta dva područja više suprotnosti i ulaženja u prostor negoli srodnost i dobro shvaćene integracije jest tvrdnja koja je posljednjih desetljeća više puta istaknuta. Ona je na svoj način dio slabog poštivanja pastoralne teologije na što smo prije ukazali, a može se protumačiti raznim uzrocima koji su međusobno vrlo povezani.

U korijenu takve situacije na razne načine ispunjene sukobima više se ili manje nalazi novija povijest koja se tiče i kateheze i pastoralu mladih. Kateheza je postala predmetom akademskog razmišljanja u okviru pastoralne teologije tijekom sedamnaestog i osamnaestog stoljeća. Zatim se razvila kao autonoman predmet potkraj devetnaestog stoljeća radanjem i učvršćivanjem takozvanog »katehetskog pokreta«, kojemu je bila svrha obnoviti teoriju i praksu kateheze pod utjecajem novih kulturalnih strujanja, posebice psihološkog i pedagoškog reda. U raznim su sredinama nastali katehetski instituti i ustanovljeni su katehetski uredi na raznim razinama. Potom je taj pokret promaknuo Drugi vatikanski sabor te je prihvaćen i produbljen nekim inovacijskim prijedlozima katehetike u deset-

ljećima nakon sabora, ali se je vrlo teško potvrđivao te je temeljito stvarno prihvaćen samo u nekim crkvenim okruženjima.

Tako unatoč riječima učiteljstva i postkoncilske katehetske obnovi, među osobama koje se bave katehezom i pastoralom mladih i dalje prevladava djetinjska i »školska« ideja kateheze, tj. ideja doktrinarne religiozne pouke namijenjena gotovo isključivo djeci i predadolescentima kao njihova priprava na prvu pričest i krizmu. Kateheza mladih, tamo gdje je ostvarena, potaknula je nastanak znatne raznolikosti prijedloga, često kratkoročnih, koji su na različite načine zamjenjivali prethodne oblike religiozne formacije i pouke, a ostvaruju se u župama, katoličkim školama, raznim vidovima tradicionalnoga (Katolička akcija) ili novoga mladenačkog udruživanja (novi pokreti). U nekim slučajevima, takvi prijedlozi postkoncilske katehetske obnove u biti se podudaraju sa sličnim prijedlozima stručnjaka i onih koji su zaduženi za pastoral mladih, te su praktički kopija i izvor shvatljivih obostranih napetosti.

Sa svoje strane, zahtjev za stvaranjem pastoral mladih koji će biti predmet odgovarajućeg studija ima kraću povijest, jer nastaje u godinama neposredno nakon Drugoga vatikanskog sabora. Posebice se u muškim i ženskim redovničkim ustanovama koje su posvećene kršćanskom odgoju mladih naraštaja sa sve većom zabrinutošću ustanovljuje da su stare metode potvrđene stoljetnim iskustvom sve neprikladnije za sučeljavanje s izmijenjenom religioznom i kršćanskom situacijom mladih. Odatle potreba da se pokrenu nove odgojne i pastoralne inicijative i da se razradi ideja o pastoralu mladih koji će biti shvaćen kao odgoj mladih i s mladima u vjeri, te postupno smješten u obnovljenu praktičnu teologiju u punom razvoju. Počevši od osamdesetih godina prošloga sto-

ljeća, počinju se objavljivati vrсна znanstvena djela o pastoralu mladih u kojima je kateheza mladih u obnovljenu obliku uključena u cjelokupni ideološki sklop; programiraju se i realiziraju tečajevi pastoral mladih u sjemeništima i na ponekom teološkom fakultetu; pokoji sveučilišni teološki centar ustanovljuje cjelovit kurikulum pastoral mladih, koji je prvo paralelan, a zatim uključen u katehetski. U raznim sredinama nastaju omladinski centri, ponajprije u okviru tradicionalnih oratorija i uz župe. Osim toga se odgovorni za pastoral mladih počinju uključivati u nacionalne i biskupijske katehetske urede, a (ako sam dobro informiran) ustanovljuju se i posebni uredi za pastoral mladih.

Tome valja pridodati da se, kao što se događa s mnogim pastoralnim djelatnostima, u mnogim crkvenim okruženjima i dalje ne stvara projekt koji zahtijeva izmijenjena situacija. Ograničava se nažalost na upravljanje projektima koji već postoje i koji se prenose zahvaljujući dugotrajnoj tradiciji postojećeg kršćanstva. Tako pastoral ide dalje bez promišljenog planiranja, pokretan po inerciji, s promjenama u pojedinim područjima koje nadahnjuju okolnosti, bez valjanog koordiniranja i ozbiljnog metodološkog napora da se poboljša postojeća više ili manje prilagođena organizacija. Odatle i stvarna situacija koja se drži normalnom, a u kojoj istovremeno jedna uz drugu miroljubivo postoje pastoralne djelatnosti koje i dalje idu svaka na svoj način usporednim putevima: liturgijski ured, katehetski ured, kateheza, liturgijsko animiranje, obiteljski pastoral, pastoral mladih, tamo gdje kao takvi postoje itd.

Ima li se na umu ta još uvijek vrlo raznolika i nestalna situacija koja se razvija na razini konkretnoga života, razmišljanja i institucija, te napetosti između zaduženih za katehezu s jedne strane i pastoral mla-

dih s druge, lako je protumačiti i ne bi više trebale iznenađivati.

To je međutim razlog koji je potaknuo i potiče na iznalaženje dobra rješenja, pomoću nimalo lagane promjene koja se odnosi na oblikovanje dvaju teološko-praktičnih disciplina, formiranje djelatnika na dvama područjima, stvaranje pastoralnog projekta na raznim razinama i s time povezanu reformu institucionalnog ustroja ta dva područja.

Pitanje: *Kako se kateheza i pastoral mladih smještaju unutar praktične teologije? Kako se međusobno razlikuju i upotpunjuju?*

Odgovor: Srećom, u tome nismo na početku, nego se može računati s već postignutim ciljevima, barem što se tiče nekoliko kvalificiranih stručnjaka u oba područja. Kateheza i pastoral mladih predstavljaju dva područja djelovanja i razmišljanja koja su s punim pravom dio istraživanja obnovljene praktične teologije. Kateheza, shvaćena kao bitno djelovanje u crkvenom poslanju, jest predmet razmišljanja katehetike. Pastoral mladih, koji se shvaća kao djelovanje crkvene zajednice usmjereno prema evangelizaciji mladih i s mladima, predmet je sustavnog proučavanja teološko-praktičnog područja koje se naziva pastoral mladih.

Uzme li se kao uporišni okvir kršćanska i crkvena praksa u svojim konstitutivnim čimbenicima i u svojoj djelatnoj dinamici, onako kako je proučava praktična teologija, moguće je općenito utvrditi razlike, sličnosti, podudaranja i poželjno upotpunjene tih dvaju područja u skup evangelizacijskog poslanja Crkve.

1. S obzirom na *uporišne točke* mnogostrukosti aktivnosti crkvene zajednice, kateheza predstavlja širu lepezu od pastora mladih, jer se ne zanima samo za mlade

kao pastoral mladih nego proširuje svoje obzorje na svijet djece, preadolescenata i odraslih, bilo da već pripadaju Crkvi bilo da joj se namjeravaju pridružiti ili vratiti u slučaju da su se od nje udaljili.

2. S obzirom na *subjekte* djelovanja, sve crkvene zajednice u različitom su obliku i na različite načine uključene i u katehezu i u pastoral mladih. Tako je barem načelno, jer su i sveopća Crkva i lokalne Crkve aktivni i odgovorni subjekti evangelizacije. Da su zatim za tu dvostruku službu određeni i *različiti* odgovorni i *različiti* djelatnici (katehete i zaduženi za pastoral mladih), potpuno je razumljivo i opravdano.

3. S obzirom na *četiri djelatnosti* koje utemeljuju crkvenu praksu: *službu riječi* u njenim raznim raščlambama; *liturgiju* u svim njenim najrazličitijim oblicima; život *zajednice-bratstva* u svim njegovim konkretnim izričajima; *dijakoniju* ili služenje svijetu u svim njenim djelatnim oblicima, nije teško shvatiti različite pozicije dvaju područja o kojima govorimo. *Kateheza* se smješta unutar službe riječi i jedan je od njezinih klasičnih oblika, dok se *pastoral mladih* zanima za *sve četiri crkvene djelatnosti*, ukoliko su usmjerene prema mladima kao specifičnoj uporišnoj točki. S tog motrišta kateheza je ograničenija nego pastoral mladih, ali je od njega šira s obzirom na svoje naslovnike. Kako se međutim i kateheza i pastoral mladih bave mladima, među njima dolazi do praktičnog podudaranja što se tiče specifične sustavne kateheze mladih. U biti je praktično i teoretski neodrživo razmišljati o bitno različitoj katehezi koju razrađuju katehete i o katehezi koju stvaraju stručnjaci za pastoral mladih. To što su u konkretnom slučaju pojedini autori slijedili to usmjerenje moglo se dogoditi iz različitih razloga (konkretni zahtjevi, nedostatak informacija, različiti ideološki odabiri itd.). Činjenica je međutim

da se to tamo gdje se pokušalo načiniti na temelju zajedničkih vjerodostojnih teološko-praktičnih uporišta, pokazalo neostvarivo, a ujedno i nedopustivo.

4. S obzirom na **četiri dimenzije** koje su životno raspoređene u svakom obliku crkvene prakse te prožimaju svaki njezin trenutak: *komuniciranje* u osobnom odnosu ja-ti (osobna komunikacija), u iskustvu skupine (skupna komunikacija), u masovnom komuniciranju (društveno priopćavanje); *odgoj* ili formaciju; *savjetovanje* ostvareno posebice u međusobnom odnosu; *služenje* promotreno posebno u njegovu društvenom vidu, te dimenzije jesu i trebale bi biti neophodne i u katehetskoj praksi i u pastoralu mladih na odgovarajućem području. U to je uključena i njihova djelotvornost i važnost. One su posebno važne kad je riječ o mladima. To je toliko očito da je nepotrebno dalje ga tumačiti.

5. S obzirom na **institucionalne i organizacijske oblike** koji sačinjavaju ustroj sveukupnih dosad nabrojanih vidova crkvene prakse – a to su npr. crkvene pokrajine, biskupije, župe i njihovi predstavnički organi; obitelji, udruge, skupine, pokreti; odgojne i pomagateljske ustanove; studijski centri, izdavačke kuće, radijske i televizijske postaje itd. – može se reći da i kateheza i pastoral mladih mogu u njima pronaći svoj vlastiti prostor, imajući na umu obilježja svake od tih ustanova i poštivajući njihove specifične ciljeve. Valja međutim nadodati da vrste aktivnog prisustva koje pripadaju u područje pastorala mladih mogu ostvariti kršćani i kršćanke koji djeluju u državnoj školi, na poslu, u ekonomiji, politici, svijetu zabave, sportu, glazbi, turizmu itd. Sve su to područja u kojima nije moguće ili je teško ostvariti neki oblik kateheze. Državno zakonodavstvo, kao što je poznato, ne dopušta da se npr. školska religiozna pouka pretvori u katehezu.

6. Srodnost i raznolikost između ta dva predmeta može se uočiti u odnosu na dinamički ustroj **evangelizacijskog procesa** (usp. *Evangelii nuntiandi* br. 17-24; *Opći direktorij za katehezu* br. 49), koji bi tradicionalno trebao uključivati sljedeće etape ili trenutke: *misijsko djelovanje*, kao navještaj evanđelja u djelima i riječima u vidu obraćenja (kulturalna prisutnost, solidarnost i služenje, dijalog, svjedočenje, prvi navještaj); *katekumensko djelovanje*, za one koji se zanimaju za vjeru i žele postati ili ponovno postati kršćani (prihvat, praćenje, kateheza uvođenja, obredi i sakramenti uvođenja, mistagogija); »*pastoralno*« *djelovanje* unutar kršćanske zajednice, s četiri spomenute opće djelatnosti; *laički apostolat* ili *prisutnost i djelovanje kršćana u svijetu*: promaknuće čovjeka, društveno i političko djelovanje, odgojno i kulturalno djelovanje, promicanje mira i pravde, ekološko zalaganje, interkulturalni dijalog itd. S tog se motrišta *kateheza* u pravom smislu riječi smješta samo u dva trenutka toga procesa: u *katekumensko djelovanje* kao kateheza uvođenja i u »*pastoralno*« *djelovanje* ad intra kao kateheza u tradicionalnom smislu (za one koji su već kršteni) te kao *trajan odgoj u vjeri*, posebice s mladima i odraslima. *Pastoral mladih* se pak zanima za *sve etape evangelizacijskog procesa*, iako se ograničava na svoje posebno važne uporišne točke, a to su mladi. I s tog se motrišta kateheza kao uvođenje i kao trajan odgoj vjere, ukoliko se odnosi na mlade, podudara s pastoralom mladih ograničenim na to područje. Tu vrijedi ono što smo već rekli s obzirom na četiri područja crkvenog djelovanja.

Imajući na umu ta različita nezaobilazna uporišta, može se utemeljeno reći da su kateheza i pastoral mladih dobro određeni u kontekstu evangelizacijskog poslanja Crkve: imaju višestruke srodne točke pa se čak i

podudaraju, ali i značajne razlike, svako u svom vlastitom području djelovanja.

Pitanje: *Kateheza i pastoral mladih miroljubivo žive jedno pokraj drugoga, a ponekad se u konkretnom životu zajednice i s obzirom na djecu i mlade javi i poneka napetost. Je li možda bolje da unatoč tome sačuvaju svoju specifičnost i svoja zasebna područja? Kakav je Vaš stav i što predlažete?*

Odgovor: Vodi li se računa o razlikama između ta dva područja, o čemu smo već govorili, sasvim je razumljiv zahtjev da se nastoji tako postupati kako bi, u okviru cjelokupne evangelizacijske prakse Crkve, pa prema tome i lokalnih zajednica, svaka služba i svako područje sačuvali svoj identitet, izbjegavajući opasnu zbrku. To jamči potpunost praksi crkvene zajednice s obzirom na specifičnost njezina općeg djelovanja. Eventualne podudarnosti između dva područja o kojima govorimo, kao u slučaju kateheze mladih, valja na odgovarajući način priznati na teoretskoj, te posebice na praktičnoj razini, izbjegavajući nepotrebne i opasne napetosti i sukobljavanja.

Uza sve to, valja ipak imati na umu obnovljenu svijest koja se javlja u raznim crkvenim sredinama sa sve većom pozornošću prema stvarnom ostvarivanju takozvanog *organskog pastoralala*: široka područja crkvenog djelovanja koja su u prošlosti bila međusobno odvojena i kretala se usporednim putevima, međusobno se ne poznavajući, već nekoliko desetljeća su sve svjesnija neophodnog obostranog povezivanja, uključena u zajednički projekt koji je neznatno obnovljen ili ga treba obnoviti u globalnom djelovanju crkvene zajednice.

Ta promjena stava prema projektima može se uočiti npr. u odnosu kateheze s liturgijom, sa životom zajedništva zajednice i s kršćanskim zalaganjem u društvenoj stvarnosti. Sve se manje može zamisliti ka-

teheza životno nepovezana sa slavljenjem, zajedničarskim životom i svjedočenjem djelotvorne kršćanske ljubavi. S više se strana čak tvrdi da kateheza budućnosti neće moći biti samo kateheza; kateheza djece neće se moći zatvoriti u svijet djece; katehetsko djelovanje koje nije uključeno u valjan opći pastoralni projekt osuđeno je na neuspjeh. Zahtjev i prijevika potreba za širim i organskim viđenjem sve više potvrđuje i iskustvo: najuspješniji oblici kateheze danas nisu usko katehetske djelatnosti nego one koje su konkretno osnažene širim iskustvom kršćanskog života lokalne zajednice.

Slično se može reći i za odnos pastoralala mladih sa svim drugim područjima pastoralala u zajednici i obratno, globalno djelovanje sveukupne zajednice koja se nastoji obnoviti kako bi za mlade bila dom koji prihvaća, nadišavši i zapreku »mladenaštva« nekih mladenačkih skupina kao i sve prošireniju »prestarjelost« brojnih župnih zajednica. Pastoral mladih koji nastoji prekinuti životnu i organsku vezu mladih sa širom kršćanskom zajednicom i nastaviti različitim autonomnim i paralelnim putem s obzirom na opće crkveno djelovanje, vjerojatno je osuđen na vrlo kratko trajanje. Iskustvo iz više ili manje nedavne prošlosti to je nažalost očito pokazalo.

MODELI I PROJEKTI PASTORALA MLADIH

Pitanje: *Koji modeli i s njima povezani projekti pastoralala mladih danas postoje u Crkvi?*

Odgovor: Na području pastoralala mladih počela se koristiti interpretativna kategorija *modela* i *kategorija projekta* slijedeći smjernicu koja se oko 1980. godine nametala u obnovljenoj praktičnoj teologiji. Pomoću *modela* željelo se općenito, premda pojednostavnjeno (život i praksa uvijek su bo-

gatiji od bilo kakva teoretiziranja), obuhvaćati najznačajnije elemente određene crkvene prakse. Pomoću *projekta* željelo se stvarno poboljšati postojeći projekt evangelizacije mladih i, u nemalom broju slučajeva gdje ga nije bilo, započeti s projektom evangelizacije mladih prilagođenim situaciji.

Od tih se godina nadalje mogu uočiti neki opći prevladavajući modeli pastoral mladih u koje se može ubrojiti šarolika lepeza pothvata kršćanskih zajednica namijenjenih mladima. U skladu s određenim kontekstom upotrijebljeni su za razradu projekata pastoral mladih. Kako su prolazile godine, a s njima su se mijenjali i naraštaji mladih i njihova osjetljivost i očekivanja, te društveni, kulturni i religiozni kontekst na općetalijskom području, posuvremenjivani su ti opći i konkretni modeli. Oni se međutim i dalje na različite načine rabe u kršćanskim zajednicama.

Ukratko ih se može prikazati na sljedeći način.

- Modeli i projekti koje obilježavaju *snažni prijedlozi*, tj. zahtjev da se živi i svjedoči kršćansko iskustvo u svojoj korjenitosti bez popuštanja aktualnom prijelazu iz modernoga u postmoderno doba. Jedno od njihovih u određenom smislu primjernih ostvarenja predstavlja pokret Zajedništvo i oslobođenje (Comunione e liberazione).
- Modeli i projekti usredotočeni na *objektivnost*, koji u prvi plan ističu zahtjeve da se bude kršćanin bez previše popuštanja te nastoje na posuvremenjen način ponuditi tradicionalne oblike kršćanskog odgoja mladih. To su modeli i projekti koje se može susresti kod djelatnika razočaranih iskustvima obnovljenog pastoral mladih što su ih doživjeli posljednjih desetljeća.
- Pretežno *kerigmatski* modeli i projekti koji znatno naglašavaju duhovnu di-

menziju kršćanskog postojanja i praktično inzistiraju na korjenitoj drugotnosti s obzirom na ritam i procese našega svakodnevnog postojanja. U tu skupinu mogu se ubrojiti npr. fokolari, karizmatske skupine, neokatekumeni, skupine *lectio divina* te brojni drugi novi duhovni pokreti.

- Pretežno *odgojni* modeli i projekti koji su korjenito obilježeni zahtjevom da se ozbiljno prihvati odgojno zalaganje, usredotočeno na služenje osobi koju se promatra u njezinoj postupnoj izgradnji (formaciji) pomoću skupa promicateljskih aktivnosti koje se nadahnjuju vrednotama Božjega kraljevstva, kako bi se postigla punina života (spasenje) u skladu s porukom Isusa iz Nazareta. To su modeli kojima prednost daju npr. talijanski katolički skauti i brojne odgojne udruge.

Kriteriji za snalaženje

Pitanje: *Kako se snalaziti u njihovoj mnogostrukosti? Koje kriterije upotrijebiti za određivanje ispravnog modela i projekta prikladnog za današnje vrijeme? Citatelji časopisa »Note di pastorale giovanile« znaju model koji se predstavlja u tom časopisu. Riječ je o modelu koji na temelju kriterija utjelovljenja, blisko povezuje evangelizaciju i odgoj, teži prema potpunjenju vjere i života te prema odgojnom posredovanju. Uključuje mladoga čovjeka u sveukupnost njegova života i iskustva pomoću prijedloga značajne i uključujuće vjere. Što Vam se čini, ne pokazuje li model koji uključuje odgojno posredovanje prirodnu krhkost zbog dugog procesa koji predlaže, naspram izravnijih modela, koji snažnije i emotivnije utječu na navještaj, poruku i osobu Isusa koju se susreće u Evandelju?*

Je li se napokon toliko važno opredijeliti za neki model, budući da je zapravo riječ o stvarima koje su povezane s posredovanjem Duha i s osobnim traženjem i otkrivanjem te se prema tome s njima ne može ljudski »postupati«, barem ne izravno?

Odgovor: Svi ti modeli i projekti imaju pravo na postojanje u kršćanskoj zajednici, jer se svi na svoj način nastoje sučeliti sa sadašnjim mladenačkim situacijama te na svoj način utjeloviti evandeoske vrednote i promicati kršćanski odgoj novih naraštaja.

Zasigurno se ne može prešutjeti i ne zamijetiti kako se u svima mogu uočiti moguća ograničenja (npr. u mjeri u kojoj daju osobito važno mjesto određenim skupinama mladih, a druge zlonamjerno isključuju). Može ih se više ili manje kritizirati prema tome vode li teoretski i praktično dostatno računa o sveukupnom djelovanju i o dimenzijama koje obilježavaju svako crkveno djelovanje. To se posebice odnosi na određene kriterije odnosno na teološko-praktična uporišta potrebna za svaku crkvenu djelatnost koja želi biti autentično kršćanska.

Koji kriteriji? Oni koje sam maloprije spomenuo u vezi s ujedinjujućim teološko-praktičnim načelima svakog djelovanja kršćanske zajednice. Ovdje ih ponovno malo detaljnije nabrajam.

- *Kristološki* kriterij usredotočen je na religioznu, komunikativnu, oslobađajuću i spasenjsku praksu Isusa iz Nazareta, koji objavljuje istinsko lice Boga-ljubavi, ljubitelja života, koji daruje život u potpunosti. Propisno dekodirana i aktualizirana praksa s posebnim odnosom prema Nazarećaninovu odgojnom i oslobađajućem stavu i ponašanju prema mladima.
- *Pneumatološki* kriterij koji posebnu pozornost posvećuje otajstvenoj ali djelotvornoj prisutnosti Duha Uskrsnuloga u savjesti osoba, u mladima općenito i

u svakom mladom čovjeku posebice, imajući na umu da Duh djeluje u vremenu i na način koji jedino on poznaje (*Gaudium et spes* br. 22).

- *Ekleziološki* kriterij koji je predložio Drugi vatikanski sabor. Crkva je misterij zajedništva i služenja. Tu se kritički vrednuju različiti modeli u kojima se taj misterij živi i teoretski prikazuje. *Doktrinarno-kerigmatski* model naglašava navještaj i slušanje Riječi; *misterijsko-ritualni* daje posebno važno mjesto religioznoj, a posebice liturgijsko-sakramentalnoj praksi; *zajedničarsko-sudjelovateljski* model naglašava dijalog sa suvremenim svijetom; *dijakonijsko-aktivistički* model daje posebno važno mjesto evandeoskom služenju, posebice posljednjima u društvu.
- *Antropološki* kriterij koji se odnosi na profil ljudske osobe, kršćanina i kršćanke, promotrenih u svjetlu evandeoskih vrednota. Te su vrednote iznova razmotrene i aktualizirane u suvremenom religioznom, društvenom i kulturalnom okruženju imajući na umu raznoliku egzistencijalnu situaciju mladih.
- *Metodološki* kriterij koji se nadahnjuje antropološkim modelima i razrađenim odgojnim planovima. Ti se planovi ostvaruju u kršćanski utemeljenom videanju mladog čovjeka kao subjekta u vlastitom formativnom procesu.

Kad bi se ovdje, makar i u vrlo kratkom, telegrafskom obliku, željelo pokazati vode li upravo spomenuti pastoralni modeli i projekt računa o tim kriterijima, trebalo bi to opširnije opisati. To međutim nije moguće u običnom intervjuu. Osim toga, postoje vjerodostojne rasprave koje su lako dostupne i čitateljima.²

² Usp. npr. *Dizionario di Pastorale Giovanile*, Elledici, Leumann (To).

Ovdje mogu samo napomenuti da je pretežno odgojni model prikazan u časopisu »Note di pastorale giovanile« nesumnjivo najsloženiji model. Naravno, i taj je model tijekom vremena pojašnjen, upotpunjen i posuvremenjen. To je uzrokovano promjenama situacija, zahtjevima i napredovanjem zainteresiranih teološko-praktičnih disciplina. To je međutim na neki način i krhkiji model u usporedbi s drugima koji su jednostavniji (ili pojednostavljujući!). U svakom slučaju, nadahnut zdravim optimističkim realizmom, taj se model nastoji obratiti svim mladima i vrednovati sveopće crkveno djelovanje i s njim povezane nezaobilazne dimenzije (posebice *komunikacijsku* i *odgojnu*). Pritom ima na umu potpuno razrađen plan, tj. put odgoja u vjeri. U planiranju i provođenju nastoji što je više moguće odgovoriti na stvarnu, složenu i vrlo promjenjivu situaciju aktualnog svijeta mladih. Za potkrepu ove tvrdnje upućujem na nedavno istraživanje profesorice Siboldi.³

Po mojem mišljenju, taj pretežno odgojni model sjajno je ostvario Ivan Pavao Drugi u svojim nezaboravnim i značnim susretima (zasigurno nadahnutim i animiranim Isusovom praksom) s mladima svih rasa, kultura, religija i egzistencijalnih situacija.

U vezi s potrebnom uporabom modela i projekata pastoral mladih, valja reći da, kao i u svim drugim područjima života i djelovanja kršćanske zajednice, oni pripadaju ideološkom i aktivnom instrumentariju koji je dio ljudskog posredovanja neophodnog Crkvi. Ona je zajednica koja je hodočasnica u svijetu pozvana promicati i snažiti vjeru, ali ne odbacujući razum, nego koristeći se njime i cijeneći sva sredstva koja on nudi.

Pozivanje na otajstvenu i nepredvidljivu prisutnost Duha Božjega u Isusu Kristu

trebalo bi postati sastavnim dijelom svakog modela i projekta pastoral mladih da bi bio dostojan tog imena. Svakako valja izbjegavati Scilinu hrid, tj. »praznovjerje« da se u modelima i projektima, prenesenima iz prošlosti ili tek nedavno nastalima, može obuhvatiti, imati i manipulirati ono što se ne može programirati ili predvidjeti, jer ovisi o apsolutnoj slobodi Boga koji djeluje u svetištu čovjekove savjesti. Čineći tako, ne smije se međutim zapeti niti o hrid Haribde, koja se može susresti u »lažnom kultu unutarnjosti«, prema kojemu vjera treba biti što je više moguće lišena svake meditacije, ne vodeći računa o tome da djelovanje Duha prolazi kroz meditaciju (načelo utjelovljenja). Crkva je naime sakrament Duha Svetoga, »znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda«⁴. Uz neke znakove i sredstva koja je želio njezin utemeljitelj (apostolska služba, sakramenti), postoje i drugi koje je stvorila i koristila Crkva tijekom vjekova (obredi, pobožnosti, institucije, tradicije itd.). U povijesti čovječanstva se očituje djelovanje Duha Božjega (znakovi vremena i mjesta).

PRIOPĆAVANJE VJERE DANAS: IZAZOVI

Pitanje: *Da bi se odgovorilo na probleme komuniciranja vjere, danas se govori o misijskom stavu Crkve i o povratku na bit evangelizacije, na navještaj i svjedočenje. Slažete li se s tom nužnošću? Na koje izazove namjerava na obnovljen način odgovoriti taj izbor, gledajući posebice na ovu našu Europu?*

³ Usp. R. SIBOLDI, *Pastorale giovanile in dialogo. Evoluzione delle scelte teologico-pratiche nella rivista »Note di Pastorale Giovanile« (1967-1988).*

⁴ *Lumen gentium* 1. Usp. i br. 9 i 48.

Odgovor: U potpunosti se slažem s tom prijekom potrebom koju već nekoliko desetljeća naglašavaju razni crkveni dokumenti, među kojima i dokumenti raznih europskih biskupskih konferencija i Talijanske biskupske konferencije, koji slijede projekt nove evangelizacije usredotočene na srž evanđelja, što je više puta predlagao Ivan Pavao Drugi i što je opet ponovio na početku trećega tisućljeća.

Takvim misionarskim izborom, Crkva u Europi nastoji na obnovljen način odgovoriti na šaroliku situaciju suvremenog kršćanstva, na neke veće izazove koje predstavljaju prošireni individualistički subjektivizam i zabrinjavajući konzumistički materijalizam, kao i na neke druge značajne društvene i kulturalne pojave koje duboko mijenjaju lice raznih europskih zemalja.

Tri vrste stvarnoga kršćanstva

S obzirom na europsko okruženje (već desetljećima sudjelujemo u velikim naporima ne samo ekonomskog nego i kulturalnog ujedinjenja ovog kontinenta), aktualno se kršćanstvo može općenito opisati razlikujući tri ponajveća činjenična stanja. Lako ih je uočiti i u talijanskom kontekstu, a označava ih se izričajima *crkveno kršćanstvo*, *javno kršćanstvo* ili građanska religija te *privatno kršćanstvo*.

Crkveno kršćanstvo

Čimbenici *crkvenog kršćanstva* su: čvrsta vjera u organičku cjelinu objavljene istine u Bibliji koju naučava crkveno učiteljstvo, a sažeta je u *Vjerovanju*. Tu su zatim odgovorno obdržavanje Božjih zapovijedi, aktivno sudjelovanje u sakramentima, prakticiranje djelotvorne ljubavi i misionarski žar. Te se čimbenike drži bitnima za autentičan susret s Bogom, kojega je objavio Isus iz Nazareta, susret koji je ostvaren u povijesti pomoću njegovoga Duha.

Ta vrsta kršćanstva je *manjinska* na europskom kontinentu. Nije manjinska u jednakoj mjeri u svim europskim zemljama, ali je manjinska u svima i to vrlo vjerojatno u sve većoj mjeri, kao što pokazuju posljednjih godina provedena ispitivanja o religioznosti katolika i protestanata.

Valja napomenuti da je to kršćanstvo manjinsko s brojčanog gledišta. Odnedavno se međutim znatno poboljšalo u kvalitativnom pogledu. Doista, manjina europskih kršćana i kršćanki živi danas osobniju, obavješteniju i uvjereniju vjeru. Pred onima koji su nezainteresirani ili slijede druge humanizme, ta manjina osjeća potrebu opravdati svoju vjeru te je otvoreno i bez unutarnjih dvojbi svjedočiti. Ona snažnije zamjećuje potrebu za prevodenjem vjere u djela kršćanske djelotvorne ljubavi, u konkretne geste solidarnosti te je spremna uložiti svoje snage i financijska sredstva u korist siromašnih i marginaliziranih. Takvi kršćani i kršćanke svjesniji su da su Crkva te da se moraju angažirati u istinskim crkvenim djelatnostima, posebice na lokalnoj razini, npr. u župi, u skupini kojoj pripadaju, u brojnim oblicima okupljanja i volontarijata.

To kvalitativno poboljšanje nije odvojeno, štoviše nerijetko ga prate krizne situacije uzrokovane, prema tumačenju pozornih promatrača aktualne scene europskog kršćanstva, načinom upravljanja Katoličkom crkvom, njezinom pretjeranom vezanošću uz tradiciju što priječi prihvaćanje novih stvarnosti i iskustava svijeta koji ima raznolike religiozne tradicije, te problemima kao što su marginalizacija žena, urušavanje vjerodostojnosti zbog dubokog rascjepa između onoga što ustroj institucionalne Crkve misli da jest i onoga što stvarno jest, nesuglasice i konflikti unutar kršćanstva. Ta kriza može poprimiti oblik protivljenja i otpora pokreta i vrlo malobrojnih,

ali jako reklamiranih skupina (npr. pokret »Mi smo Crkva« ili razne tradicionalne skupine), koje se stvarno zanimaju za ideale koje kršćanstvo proklamira. Nažalost, kriza može poprimiti najgori oblik apatije zbog toga što je, unatoč svim velikodušnim nastojanjima za ostvarivanje obnove koju je incinirao Drugi vatikanski sabor, aktualna situacija Crkve i kršćanskih zajednica daleko od ostvarivanja velikih ciljeva. Zbog toga su stvarno obilježeni više ili manje raširenim *razočaranjem* crkvenim kršćanstvom.

Javno kršćanstvo

Pod *javnim kršćanstvom* razumijeva se skup religioznih simbola, ljudskih vrednota, načina mišljenja i slušanja, uporaba i navika što su označili kršćanstvo koje se pomoću njih učvršćivalo tijekom stoljeća, ali se u zapadnim zemljama u moderno i u suvremeno doba odvojilo od kršćanskih korijena polaganom sekularizacijom i laicizacijom. Tako je došlo do onoga što se može označiti kao *kršćanska kultura* i kao *građanska religija* koju države priznaju, uz očekivanje skrbnitstva i potpore koju ta religija nudi društvu, pa i samoj političkoj praksi.

Ta je vrsta kršćanstva još uvijek *uvelike raširena* u Europi. Ali i u vezi s time situacija je različita u pojedinim europskim zemljama. Općenito se može reći da je proces sekularizacije bio snažniji i dublji u Sjevernoj Europi protestantske kulture negoli u zemljama katoličke kulture. Stoga je u Sjevernoj Europi proces sekularizacije i laicizacije više utjecao na slabljenje vjere i kršćanske prakse.

Proces sekularizacije privatnoga života, prema nedavnim sociološkim istraživanjima, nastavlja se bez značajnijeg usporavanja. Tako za veliki broj Europljana kršćanstvo nije više čvrsto uporište za izbor koji se odnosi na seksualni život, obitelj, slobodno vrijeme, ekonomsku i političku djelatnost.

U vezi s time, na sinodi za Europu biskupi su uočili »*gubljenje kršćanskog spomena i baštine*, praćeno nekom vrstom praktičnog agnosticizma i vjerske ravnodušnosti, zbog čega mnogi Europljani ostavljaju dojam da žive bez duhovnih korijena i poput baštinkâ koji su se ponijeli rasipnički prema nasljedstvu koje je na njih prenijela povijest»⁵.

Ta ista istraživanja ujedno bilježe i sve veće poštivanje kulturalne i identitetske vrijednosti kršćanstva: mnogi Europljani pokazuju značajno prijanjanje uz kršćanske religiozne simbole i onda kad nimalo ili vrlo malo obdržavaju propise te religije i ne smatraju se članovima nijedne Crkve. U Italiji se npr. vodila borba za zadržavanje kriza u školskim učionicama pri čemu se isticalo značenje kriza kao povijesnog simbola i simbola zapadne kulture prije i više negoli kao svjedočanstva specifične religije. Kulturalna i identitetska važnost simbola prevladava nad značenjem vjere i potiče okupljanje u obrani kršćanskoga simbola mnogo većeg broja građana od onih koji se deklariraju kao vjernici i praktikanti.

Ukratko, u današnjoj Zapadnoj Europi (ne isključujući Italiju), sekularizacija privatnih izbora ne napreduje jednakim korakom s laicizacijom javnih institucija: prva napreduje bez usporavanja, dok druga naprotiv pokazuje, barem u nekim zemljama, poneki zastoj i preokret u nastojanju.

Privatno kršćanstvo

Privatno kršćanstvo je vrlo heterogen skup moralnih i duhovnih vrednota, simbola, stavova i ponašanja, sudjelovanja u pobožnostima u crkvenom i javnom kršćan-

⁵ IVAN PAVAO II, *Ecclesia in Europa. Crkva u Europi*. Apostolska postsinodska pobudnica biskupima, prezbiterima i dakonima, posvećenim muškarcima i ženama te svim vjernicima laicima o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi – izvoru nade za Europu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003, br. 7.

stvu te u drugim religijama, koje pojedini vjernici, a posebice široki slojevi mladih, usvajaju i žive u svom različitom odmaku od institucionalne Crkve i od društva. Zbog različitih očitovanja to se naziva i *proširena religioznost*.

Pojava se javlja uz sudjelovanje brojnih suprotstavljenih pojava: s jedne strane tu je nezaustavljivi proces sekularizacije praćen rastućim individualističkim i slobodnjačkim subjektivizmom; na suprotnoj se strani zamjećuje povratak brojnih oblika *svetoga*, koje potiče širenje masmedijske komunikacije, rastuće prisustvo mnogih religija i brojnih religioznih pokreta na europskom području.

Za mnoge kršćane i kršćanke u Europi posljedica toga je religiozni relativizam koji teži izjednačavanju svih religija, jer ih sve smatra jednako istinitima ili pak u njima vidi samo dobre i manje dobre strane. Tome se pridodaje mogućnost da se izabere ono *najbolje* iz svih religija te da se, u konkretnom slučaju, za samoga sebe stvori vrsta kršćanstva po vlastitoj mjeri u koje – uz neke istine, moralne zakone i kršćansko prakticiranje – ulaze i vjerovanja, simboli, ponašanja i stavovi drugih religija.

Tako se događa da među europskim katolicima koji izjavljuju da pripadaju Crkvi, mnogi više ne vjeruju ni u temeljne istine koje naučava crkveno učiteljstvo, a mnogo je više onih koji odbacuju katolički moral, posebice obiteljski i spolni moral. Dakle, izjasniti se katolikom ili anglikancem ili protestantom u Europi ne znači da se posve pristaje uz ono što Crkve i kršćanske zajednice uče na dogmatskom i moralnom području.

Među europskim kršćanima i kršćankama postoji prema tome velika raznolikost s obzirom na vjeru i moral, a to se proširuje i na sve velike kršćanske teme (identitet trojstvenoga Boga kojega je objavio

Isus, Kristovo božanstvo, kršćanska ideja Duha Svetoga) te posebice na postojanje života poslije smrti. Tako se na određeni način doimlje npr. činjenica da vjerovanje koje je strano europskoj tradiciji ali je središnje u istočnim religijama, kao što je to npr. reinkarnacija, prihvaća 20 do 30% Europljana. Tu veliku raznolikost prate sumnje i nesigurnosti sve do toga da se zapađa u praktični skepticizam te se više ne zna vjeruje li se ili se ne vjeruje, a da to ne uzrokuje uznemirenost.

Dva veća izazova

Individualistički i liberalni subjektivizam

Taj subjektivizam odbacuje svaku ovisnost o Bogu i Crkvi, zbog čega je pojedinac taj koji u svojoj neospornoj subjektivnosti, u potpunoj slobodi donosi odluke za sve ono što se tiče religiozne činjenice.

Snagom toga individualističkog subjektivizma danas u Europi raste broj onih koji izjavljuju da su nereligiozni, izvan svakog oblika religioznosti ili nezainteresirani za religiju. Valja pojasniti da u većini slučajeva nije riječ o radikalnoj nesklonosti religiji, a još manje o borbi protiv nje, nego jednostavno o pomanjkanju zanimanja za religiozno. Razlog je u tome što se religiju smatra nečim što je u modernom svijetu nadideno. Kao takva, religija će, smatra se, sama po sebi nestati te se protiv nje ne isplati boriti.

Bez sumnje među nereligioznima ne nedostaje onih koji se na različite načine bore protiv religije: nastoje je isključiti iz društvenoga života i ograničiti na područje privatnosti, optužuju njezin moral kao nešto što guši ili priječi razvoj osobe, prekomjerno naglašavaju pogreške i nemoralno ponašanje njezinih pripadnika, ismijavaju njezino vjerovanje.

Činjenica je da su europski *masmediji*, a posebice novine i najčitaniji tjednici, koji ponajviše utječu na stvaranje javnoga mnijenja, najvećim dijelom nereligiozni i laicistički, a neki i protureligiozni i protukršćanski.

Ta je pojava ponajviše zabrinjavala i na nju su ukazali biskupi na sinodi za Europu.⁶ Posljedično tome, kršćanima »je sve teže živjeti vlastitu vjeru u Isusa u društvenom i kulturalnom okruženju u kojem je kršćanski način života izložen stalnim izazovima i prijetnjama; u mnogim javnim prostorima lakše se proglasiti agnostikom no vjernikom. Steže se dojam da se nevjera sama po sebi razumije, dok vjera treba neku vrstu društvenog priznanja koje nije niti obično niti po sebi razumljivo«⁷.

Ta »kriza Boga« postavlja kršćanskim zajednicama uznemirujuće pitanje: kako kršćanstvo može pomoći društvu koje živi kao da Bog ne postoji? To dovodi u krizu i samo kršćanstvo jer ono postaje nesposobno priopćiti radosnu vijest i Boga Isusa Krista te prema tome nije u stanju na sličan način pomoći ljudima da je pronađu. Naravno, za Crkvu je strašno da se o njoj mogu izgovoriti riječi iz Biblije: »Ime se Božje zbog vas huli među narodima« (*Rim 2, 24*).

Konzumistički i hedonistički materijalizam

Taj je materijalizam druga pojava s kojom se danas sučeljavaju europske crkve. Njegova su očitovanja jasna i svima su lako vidljiva. To su opsjednutost brigom za stjecanjem novca, željom da se što je više moguće uživa život, te da se sebi pribaviti sve ono što nasilje mode, uključujući tu i religiozno pomodarstvo, nameće kao nešto što se mora imati da bi se *bilo suvremenim* i razlikovalo od drugih. To znači zazirati od svake pa i najmanje žrtve, biti slobodan od svake obveze, biti neprestano u potrazi za trenutnim užicima.

Osobe koje su zarobljenici te sveobuhvatne ideologije, kojom je prožeto europsko društvo i prevladavajuća masmedijska kultura, nedostupni su za kršćansku vjeru i gotovo instinktivno su joj protivni kao što je to dobro istaknuto u dokumentu *Ecclesia in Europa* br. 10.

Najneotporniji na draži modernoga hedonističkog konzumizma nesumnjivo su mladi. Na njih najviše cilja promidžba, dobro iz iskustva znajući da je populacija mladih najosjetljivija na nove proizvode na tržištu.

To je vrlo vjerojatno – zajedno s krizom obitelji, koja je danas osobito ozbiljna – jedan od najvećih uzroka religiozne krize u kojoj se nalazi europski svijet mladih. Riječ je o krizi koja je u posljednje vrijeme postala još teža: djeca, adolescenti i mladi danas su oni koji najmanje vjeruju i najmanje prakticiraju. To su utvrdila nedavna sociološka istraživanja u raznim europskim nacijama. Kriza se događa pred očima svijetu, toliko je vidljiva.

Valja međutim napomenuti da upravo u Europi postoji manjina mladih koji pojedinačno ili u skupinama i u pokretima mladih, snažno žive kršćansku vjeru i zalažu se kao dragovoljci u djelima dobročinstva i solidarnosti, koja su ponekad vrlo zahtjevna.

Zabrinjavajuća pojava hedonizma je još teža od prijašnjih jer potkopava korijene kršćanske vjere i nade. Bog u kojega Crkva vjeruje je Bog siromaha, Bog koji se utjelovio (*sárx*) u slabosti ljudskog postojanja, Bog koji »premda bogat, radi vas posta siromašan« (*2 Kor 8,9*), Bog pun sućuti i duboko solidaran s nama, ali i slab i bez obrane, jer duboko poštiva slobodu darovanu svojim ljudskim stvorenjima. Ta pojava preispituje sposobnost kršćanskih zajedni-

⁶ Usp. *isto*, br. 9.

⁷ *Isto*, br. 7.

ca da budu »vjerodostojni znakovi toga Boga«, posebice za mlade, koji najlakše postaju žrtve prevladavajuće materijalističke ideologije.

Neke druge značajne društvene i kulturalne pojave

Osim već spomenutih znakova vremena, u europskom okruženju duboke epohalne promjene označavaju sljedeće značajnije pojave: aktualni proces političkog, ekonomskog, društvenog i kulturalnog ujedinjenja Europe; postupno nametanje kulturalne asimilacije uslijed sve većeg doseljavanja osoba koje dolaze iz Afrike, Azije i Latinske Amerike; prijelaz iz običnog multikulturalizma ili prisutnosti više kultura na europskom području na interkulturalnost ili dijalog i suživot među raznim kulturama; teško oblikovanje novoga europskog građanstva, koje nije čisto *državno* i stvoreno odozgora, nego je *društveno*, tj. građanstvo koje oblikuju i njime upravljaju novi oblici udruživanja koji proizlaze odozdola; nametanje interreligijskog dijaloga, posebice sa sljedbenicima islama koji su se nastanili u europskim zemljama i sa sljedbenicima drugih religija kojih donedavno uopće nije bilo u Europi.

Promotri li se detaljnije skup dosad opisanih pojava, shvaća se zašto su crkve u Europi izabrale *misionarenje* usredotočeno na srž evangelizacije, tj. na bitne vrednote evanđelja, koje se mogu ukratko svesti na Božji projekt (*Kraljevstvo*) koji se odnosi na ljudsko postojanje sukladno evanđelju. Ljudsko postojanje, koje zasigurno nije lišeno poteškoća i patnji, ali je istinski »sretno«, koje je živio i proglasio Isus iz Nazareta u svom povijesnom življenju, a kao autentično potvrdio Bog uskrsnućem raspetoga Krista. To je ljudski život koji je »sretan« poput života Isusa iz Nazareta, jer je obilježen dubokim i uvjerenim zajedni-

štvom s Bogom, život koji postaje iskreno i djelatno zajedništvo i komuniciranje s bližnjim. Ukratko, to je ljudski život dostojan sinova i kćeri Boga majčinskoga lika kojega je Nazarećanin objavio. Ta kvaliteta života, koja je aktualni izričaj nasljedovanja Isusa Krista, čini Crkvu onime što ona jest: zajednicom koja je evangelizirana i koja evangelizira.

Za misijski pastoral mladih

Pitanje: *Koja su po Vašem mišljenju najdelikatnija i najbitnija područja i životne teme za mlade u ovom povijesnom trenutku, u ovoj Europi, s problemima naših gradova, s obzirom na njihovu budućnost? Kojim bi zadacima pastoral mladih trebao hitno obratiti pozornost? Što bi konkretno značio misijski pastoral mladih?*

Odgovor: Iz onoga što se pisalo u vezi s tom vrstom kršćanstva te iz dvaju najvećih spomenutih izazova i novih znakova vremena i mjesta u Europi s posebnim osvrtom na sve veću kulturalnu mješavinu i interkulturalni dijalog te pojavljivanje novoga društvenog građanstva i međureligijskog dijaloga, u glavnim se crtama pojavljuju velika područja i teme. Pastoral mladih se potiče na suočavanje s njima tako da nastavlja, posuvremenjuje i upotpunjuje razmišljanja i konkretna ostvarenja kojim se bavi već nekoliko desetljeća, barem među onima koji su posebno osjetljivi i aktivni.

Općenito govoreći, valja vrednovati i u zajedničko zalaganje uključiti sve raspoložive snage (zajednice, obitelji, skupine, raznovrsne oblike udruživanja, institucije i ustanove koje se zanimaju za mlade, pojedinačne pothvate) vodeći računa o njihovom konkretnom identitetu i svrsi. Izazovi su globalni i uključuju sve, iako na različite načine.

Nameće se obnovljena pozornost na različite tipologije mladih, a to su: manji-

na onih koji intenzivno žive svoju vjeru; veći ili manji broj onih koji pokazuju neko zanimanje za određene religiozne vrednote i koje se može podvesti pod pojam javnog ili privatnog kršćanstva; skup onih koji su osobito zabrinuti za svoju radnu budućnost, što na određeni način gasi u njima religiozno pitanje i čini ih za nj nezainteresiranima; skup onih koji su na različite načine robovi i žrtve vladajuće individualističke i hedonističke kulture, ali su povremeno osjetljivi na neke religiozne pozive uslijed posebnih događaja, npr. susreta s osobama, muškarcima i ženama, koje su vjerdostojni svjedoci svoje vjere; skup onih koji su uglavnom nezainteresirani za religiju.

Iznovice obrativši pozornost na te raznolike okolnosti u kojima žive današnji mladi, mjesne zajednice, obitelji, ustanove i razne crkvene udruge treba da u svakodnevnom životu i u svojim pastoralnim i apostolskim djelatnostima pokažu kako ih konkretno pokreću stavovi i ponašanja koja nisu usmjerena tome da »udalje« ili »zadrže« na udaljenosti« mlade nekih skupina, smatrajući ih opterećujućom kočnicom ili čak opasnošću, nego da ih osjete »blizima« te ih smatraju dragocjenim bogatstvom za *danas*, a ne samo za daleko *sutra*.

Put koji u tome smislu valja prijeći jest ispravno i posuvremenjeno vrednovanje raznih etapa već opisanog procesa evangelizacije, izbjegavajući pritom razne, nažalost ne samo hipotetske rizike. Jedan od tih rizika je *minimalistički* prijedlog kršćanskoga života, koji ne samo da oslabljuje kršćansku poruku, nego umrtvljuje vrijedne težnje mladih usmjerenih prema idealu snažnoga vjerskog života ili pak onih mladih koji se već zalažu u takvom životu. Tu je i rizik *maksimalističke* ponude koju obilježava kršćanstvo življeno u svojoj punini. Takva ponuda može obeshrabriti ili pak isključiti skupine mladih koje su od nje da-

leka ili su na razne načine neosjetljive za takvu ponudu. Tu je napokon i rizik nejasnog hoda, pri čemu se javlja aktivizam koji je vrijedan pozornost, ali ga ne prati i ne nadahnjuje teološko-praktično pozadinsko razmišljanje koje će omogućiti razborit i dostatno motiviran izbor djelovanja te ga postojano i kreativno provoditi.

Želimo li ukazati na koji konkretniji korak, nameće se zahtjev za *jasno oblikovanim pastoralom mladih* koji se sastoji od većeg skupa pothvata ili postupaka koji žele biti dio projekta pastorala mladih prilagođenog određenom području i dostojnog toga imena. Riječ je o pojedinačnim kontaktima, životu skupine, značajnim iskustvima koja otkrivaju autentične ljudske i evandeoske vrijednosti te razne subjekte osposobljavaju za crkvenu praksu i laički apostolat (što je već spomenuto) da budu aktivno i na odgovarajući način prisutni tamo gdje se nalaze razne skupine mladih, da ozbiljno razmatraju razne etape ili trenutke evangelizacijskog procesa, te obraćaju posebnu pozornost na takozvanu *misij-sku* etapu, jer je to često ona etapa na koju se ne obraća pažnja ili ju se krivo razumijeva. Valja prema tome predvidjeti i programirati razne inicijative i pothvate (tamo gdje nedostaju) te ih vrednovati i eventualno osnažiti tamo gdje već postoje.

Pothvati i posredovanja *obnove ljudi, društva i kulture* tamo gdje nije moguće izričito naviještati, kao što je to slučaj s velikim brojem današnjih mladih i brojnim odraslima koji su se udaljili od Crkve. Riječ je o srdačnom u prihvaćanju mladih onakvima kakvi jesu, o smirenom razmatranju njihovih problema, tjeskoba, nemira, prihvaćanju njihovih težnji sa simpatijom, iskrenom suosjećanju s njihovim brigama, solidarnosti u zajedničkim naporima da se još više humaniziraju odnosi na raznim razinama njihovoga življenja, radi ostvariva-

nja novoga europskog društvenog građanstva te radi snažnijeg interkulturalnog dijaloga itd. Sve je to dio »življenog evanđelja«, tj. navještaja evanđelja koje se sastoji od djela i svjedočenja. To je evanđelje koje dodiruje ljude i pozitivno na njih utječe.

Pothvati koji teže tome da iz kršćanskog življenja mladih koji su različito nezainteresirani s religioznog stajališta ili su, još gore, žrtve aktualnog individualističkog subjektivizma i materijalističkog hedonizma, izrone *očekivanja i težnje* na koja ukazuju takva iskustva pomoću svoga negativnog razvoja (traženje sreće, novi odnosi, život koji je dostojan življenja itd.), potičući postavljanje novih pitanja religioznog oblika i postupno ih odgajajući.

Inicijative *izričitog navještaja* evanđelja, osobno i u skupini, uporabom svih oblika i sredstava koji su danas na raspolaganju, a

posebice pomoću novih sredstava društvenog priopćavanja: to posebice s obzirom na one mlade koji su raspoloženi za započinjanje hoda produbljiivanja vjere, za dozrijevanje životnog prianjanja uz evanđeosku poruku i uvjerenje crkvene pripadnosti.

Pothvati koji su usmjereni na to da posebice mlade koji žive autentičnu vjeru osposobe da budu glavni *protagonisti* u zalaganju za odgoj u vjeri drugih mladih; osim toga da ostvare korektan *međureligijski dijalog*: dijalog života, dijalog u molitvi, dijalog u intelektualnom razgovoru i u konkretnom dozrijevanju novih oblika europskog građanstva.

To su, po mojemu mišljenju, neki neophodni zahtjevi koje misijski pastoral mladih danas mora posebno iznova teoretski i praktički razmotriti želi li se ozbiljno pozabaviti obnovljenom evangelizacijom mladih.